

## ԴԱՍԵՐ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ

## ԿՈՉԸ

« Եկա՛յք առ իս »

Մատ. ԺԱ. 28 :

Մարդիկ ընդհանրապէս չիտակ չեն հասկնար կրօնքին զործնական նշանակութիւնը: Հետաքրքրական զեւրոպացի մէջ մտնելու արդիւնքն է այս կրօններու պատմութեան մէջ: Այսպէս երբ նկատուանք Քրիստոնէութիւնը և ուսումնասիրենք քրիստոնէայ երկիրներու կրօնական բարքերն ու վարքերը, մանաւանդապատշաճապէս թիւններու առջեւ կը գտնենք ինքզինքնիստ Դիտեցէք ամէնէն պարկեշտ, ամէնէն երկրազած, ամէնէն խորունկ քրիստոնէականներու կեանքը, ինչպէս նաեւ ամէնէն լուսամտ, ամէնէն գիտուն և խելամուտ քրիստոնէայ անձնաւորութիւններու հասկըցողութիւնը Աւետարանի մասին, պիտի ապշիք ասանց մէջ տիրող այլազանութիւններու վրայ:

Ասիկա նոր երևոյթ մը չէ. իրեր աշտպէս էին մեր Փրկչին ժամանակներն ալ: Այն ատեն ալ մարդիկ իրենցմէ դուրս տեղեր կը փնտռէին կրօնքին ճշմարտութիւնները, ինչպէս նաեւ լուսազոյն յայտնութիւնները կրօնական փայլուն աղագայի մը մասին, հիմունքով մարգարէական հաւատքներու վրայ. և ասոր համար ուշագրտութիւն չէին դարձներ այն պարզ և յստակ ճշմարտութիւններուն, որոնք կ'արտաշնորային իրենց աչքին առջև, նոյն իսկ իրենց կեանքի պայմաններուն մէջ: Յիսուս-Քրիստոսի ժամանակակից Հրեաները կ'սպասէին Եղիա մարգարէի գալուտան, բայց ատուական իմաստով. իսկ Յիսուս մասնաւոր կ'ընէր անոնց Յովհաննէս Մկրտիչը. ուղիւով հասկըցնել որ, իրօք եթէ դուք բան մը գիտէք Եղիայի « գալուտան » մասին և կը հաւատաք որ ան պիտի գոհացնէ ձեռնակալութիւնները, ահա՛ Յովհաննէս Մկրտիչ. « նա՛ է Եղիա որ գալուցն է »: Յովհաննէսի նոր ձայնը, որ աղալիսարութիւն կը հնչէ, որ մար-

բութեան և սրբութեան տաղը կ'երգէ Յորդանանու մշտահոս մրմունջներուն պէս, բաւական է, « գալուց » Եղիային ընկիրքները իրադրեալու համար: Անո՛ր նայեցէք: Կիներէ ծնածներուն մէջ անկէ աւելի մեծ մարդ մը չէք ունեցած դուք: Բայց Աւետարանին իսկ խօսքերով, ժողովուրդը կը նմանի փողոցի մէջ խաղող աչոց, որ իրենց տարիքին և աւելին մէջ իրենց փողոր կը դարձնեն կը հնչեցնեն իրենց սուրիչները՝ աղանջները խաղցնելու չափ, կը վազեն, կը ցատկոտեն, կը խաղան անխոնջ, և կ'ուզեն որ ուրիշներ ալ զան միանան իրենց, աւելի՛ չուարթ, աւելի՛ հօր ընկերակցութիւն մը կազմելու, և ասոր համար ձայն կուտան իրենց դրացի ու թողեցի տարեկիցներուն թէ « տղաք եկէք, խաղանք »: Բայց անոնք անհոգ ու անփոք են: Խաղէն դիտողցած աս տղաք նոր փորձ մը կ'ընեն, և իրենց ցնծութեան ու խինդի ձայները, ողբի ու կոծի կը փոխեն, և նորէն կը կանչեն, « տղաք եկէք », անոնք դարձեալ անշարժ են. այսինքն ամէն ոք իր գործին, իր հասկըցողութեան, իր կեցողին կ'ուզէ հաւատարիմ ըլլալ: Չեն հետաքրքրուիր ցնծութեան ձայններով, չեն ազդուիր ողբուկոծի կեղերջներէն: Ոչ եղիան կրնան հասկընալ, ո՛չ Յովհաննէս Մկրտիչը կ'ըմբռնեն, ո՛չ ալ Մարգարէ Յորդանաները կրնան թափանցել: Ի հո՛ր կը սպասեն Եղիային, որ արդէն իր գործը կատարած է: Յովհաննէս Մկրտիչ համար կ'ըսեն թէ գիւհաբար է, որովհետեւ լուրջովին ճգնող կեանք մը կ'ապրի, թէև անոր սո՛ւր գիտողութիւնները Հերովդէսի պալատը կը վրդովեն. և իրեն — Փրկչին — համար ալ կ'ըսեն, ամէն կերպով ազէկ մարդ է, բայց այս ալ ամէնուն հետ հաւատարմապէս կ'ուտէ կը խմէ, խորի չի գնիր ազէկին և զէկին միջև, և նոյն իսկ համարձակ բարեկամ մըն է մեղաւորներուն և մաքսաւորներուն:

Այս կենդանի պատկերը մի՛ խանգարէք և մի՛ հեռացնէք ձեր աչքերէն: Այս է իրականութիւնը կրօնքի հանդէպ: Մարդիկ կ'ուզեն իրենց ուզած կերպով հասկընալ կրօնքը, և իրենց հաճելի մեկնութիւնները տալ ատոր:

Բայց շատ աւելորդ յոգնութիւն մըն է տալիս. ուրիշ խօսքով, պարզ ինքնախօսութիւն մը: Վասնզի մարդիկ կը սիրեն խաբարիլ: Մարդիկ կրնան խաբել ուրիշները, և շատ ճարպիկ կերպով. բայց ամէնէն աւելի ինքզինքնին կը խաբեն, և ըսեալ կը խաբեն: Ասիկա հոգեբանական գիճակ մըն է մարդոց համար: Եթէ ինքնախաբարութիւնը հոգեբանական գիճակ մը չլըլար մարդոց համար, աճապարանքներ գոյութիւն պիտի չունենային: Այս, մարդիկ կը սիրեն խաբարիլ: Այս գիճակը, իբրեւ երեւոյթ, իր պարզ հանգամանքով, կը կարծուի թէ հաճոյք մըն է, մտքի և հոգիի հանգիստ մը կամ կազդույր մը: Եւ սակայն ամէնէն գաղաղակաւ հանգիստը և ամէնէն փնտաւար կազդույրը:

Աճապարանքը և ձեռնաձուներու հետ կը չուարձանանք, շատ լաւ գիտնալով թէ խաբելութիւններ, հնարքներ, վարպետութիւններ են անոնց լրտեսները, և կը հանդուրժենք անոնց՝ մեր չղոր աշատամտութեամբ, մեր բոլոր գիտակցութեամբ և մեր բոլոր քննադատի ոգիով: Եւ Լիլէ ասիկա կարճ միջոյի մը համար իրօք հաճելի էութիւն մարդոց, և հանդուտի ու կազդույրի տեղ կ'անցնի, բայց ըստ ինքեան պարտաւորութիւն է մեր Ֆիլիքական կորովին և հոգեկան աշխոյժին համար: Այս է իրողութիւնը նաեւ կրօնքին մէջ, երբ մարդիկ հեռացած անոր բուն իմաստէն, կամ մոռցած անոր հոգեկանութիւնը, Լիլէ ուշէք նոգեւորութիւնը, իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը, գիտութիւնը սեւեռած են կրօնքի արտայայտութեան արտաքին ձեւերուն, որոնք այնքան բարդ են և աշխարհի, և այնքան վտանգաւոր են որ կրնան խեղդել կրօնքը, փուշերու մէջ ինկած այն շարքերի հատիկներուն պէս, որոնք կը չրկուին աճելու և ուսանալու հնարաւորութիւնէն ու շրջարհէն:

Կրօնքը ձեւերու և կերպերու մէջ չէ. ատենց Լաթին է, ատենց խորքն է: Վասնզոր է շփոթել դասնք իրարու հետ: Կեղև և միջուկ տարբեր բաներ են լոյսբոլովին: Թէև կեղևը պէտք է միջուկը պահելու համար:

Ահա՛ մարդկային հոգիներու կրօնականութեան այս բնագրամասցիլ ծանրութիւններուն և ճշդամեբու տակ յոյնած,

ուժասպառ ինկածներուն է որ ուղղուած է Փրկչին ԿՈՉԸ: Եկա՛յք առ իւր, Ինձի եկէք:

Որպէսզի բնթերցողներս լաւ հասկընան զիս, և շիտակ բմբունեն կրօնքին նշանակութիւնը և ոգին, պէտք է մասնաւոր ուշադրութեամբ անդրադառնան այդ ԿՈՉԸին,

երկրագամութեամբ մտիկ բնեն և տենչանքով ուսումնասիրեն չայն:

Ինձի՛ եկի՛ք. կ'ըսէ Փրկիչը: Ինչո՛ւ, ինչ կայ որ . . . — որովհետեւ յոյնած էք դուք. ձեր ներքին ոյժերը թմբած են, նոյն իսկ ուժասպառ եղած էք: Պէտք ունիք իրական հանգստի: Եւ ես միայն կրնամ տալ ձեզի հոգեկան այդ հանգիստը: Այս Տաճարը զողերու և աւաւակներու որջ են բրած: Աւտուճոյ ձայնը խեղդուած է շահերու ձեններու մեջ: Այդ իրողութիւնը ինչ յառաջ մարդարէներն ալ մատնանիլը ըրին, բայց ձեր հայրերը փոխանակ ըզգատաւանալու այդ աղգարարութիւններով, մարդարէները սպաննեցին. անոնց արեան բողբոքը կենդանի է դեռ հոգ, այդ Տաճարի շէմքերուն վրայ: Դուք հիւանդ էք, եկէք որ բժշկեմ ձեզ. դուք անօթի էք, եկէք ինձի որ կեանքի հաջը տամ ձեզի. դուք ծարաւի էք, ինձի եկէք որ կենդանի ջուր խմեցնեմ ձեզի. դուք յոյնած էք, եկէք ինձի որ թեթեւցնեմ ձեր բեռները, և անոնց տեղ տամ ձեզի իմ սիրոյս բեռները, և ձեր ուսերուն վրայ դնեմ այդ դարեկու աւանդութիւններով ու նախապաշարութիւնով ծանրացած կրօնքի լուծքին տեղ իմ շատ թեթեւ լուծս, հոգեւոր կրօնքին լուծը: Այս կերպով միայն ձեր խոչտանդուած էութիւնը հանգիստ պիտի գտնէ:

Կրօնական աշխարհի հիւանդութիւնը շատ սուր հանդամանք մը ստած է: Թրմրեհ ջոցիլ զեղեր զ'ի միայն ՊԷՏՔ է օղուտ չունին, այլ մա՛ւ ՍԵՆՔ ԵՐԹԱՆՔ նուանդ վտանգաւոր են: Եկա՛յք առ իւր՝ կոչն է արմատական դարմանումի, հիմնական բուժումի:

Այս կը նշանակէ թէ պիտի և մե՛կ և քամի իրեն: Ան, իրօք, մեզի համար եկած

է, մոլորեալ ոչխարներուն, կորսուածներուն, ինկածներուն, սրտաբեկներուն, տրեւարներուն, արհամարհուածներուն, չըքուարին, տնանկին, բորտին, խեղանդամին, և այլն, բնկերային պայմաններու անհասարակեան և մարդկային տառապանքներու բոլոր չտեսնուն, նոր կեանք մը հաղցնելու համար եկած է: Բայց հիմայ կարգը մէջն է. մենք պէտք է երթանք Անոր: Կոչը շիտակ մեզի ուղղուած է, պէտք է երթալ, եթէ կ'ուզենք թեթեւեալ, կաշգուռիւ և ուժովեալ նոր կեանքի մը վայելով:

Արդ՝ այսօր իրողութիւնը այն է որ քրիստոնեայ մարդիկ առհասարակ չեն իմանար այդ կոչին իմաստը, իբրեւ թէ ան գաղթած ըլլալ այնչա խոսելէ իրենց միտքին, իրենց սրտին, իբրեւ հինցած, իր պաշտօնը կատարած և վերջացուցած պատգամ մը: Բայց ես կը հաւատամ որ Փրկչին կոչը այսօր շատ աւելի բարեկար և գործնական արժէք մը ունի քան թէ այն առեւն, երբ ան կ'ուղղուէր հրեայ ժողովուրդի բարեպաշտ, անգիտակ, ձեւերու և անվերջ ծիսականութիւններու բեռներուն տակ կ'ըսէր ու ճնշուած զանգուածին:

Քրիստոնեայ հոգիներ պէտք է այդ ձայնին ուղղութեամբ վազեն: Իսկ վազելու, շուտ վազելու, և ստէպ վազելու համար, պէտք է թեթեւեալ աւելորդ բեռներէ և ծանրութիւններէ, ամէնէն անհրաժեշտը միայն ունենալով վազքի մէջ:

Ասիկա բաւական դժուար պայման մըն է ստեղծել: Մարդիկ զիւրին զիւրին չեն հրաժարիր իրենց սոցիալութիւններէն և նախընտրեալներէն, իրենց մոլորումներէն և մոլորութիւններէն: Կը սիրեն ինքնախաբոխը: Այս է իրողութիւնը: Մերկանալ, մէկզի նետել կարգ մը բաներ, զիւր չի գար շատերուն, և ատոր համար չեն կրնար վազել այն ուղղութեամբ, ուրկէ կը հնչէ կոչը, ինձի՛ եկէք:

Եւ այս մտայնութեան հետեւանքով է որ մարդիկ կրնան իրենց կը յարմարցնեն, և ոչ թէ իրենք կը յարմարին կրօնքին: Եւ այս պարագային, Փրկչին կոչը իմաստին բովանդակ յստակութեամբ և պայծառութեամբ կրնայ լուսաւորել քրիստոնեաներու ինքնախաբոխեան ծալքերը:

Մէկը գիտուն ըլլալու, և ամէն բան

զիտցած ըլլալու յաւակնութիւնը ունի, և իր այս խելքով շուրջը կարեւորութիւն տալ կրօնքին: Եւ ասիկա մեծն է ինքնախաբոխներուն: Վասն զի իրօք զիտուններ շատ բաներ գիտեն, բայց ամէն բան չեն գիտեր:

Մէկը շատ նրբացած է ճաշակով, գործի և բնատնիքի տէր է, բայց եկեղեցիի մէջ իր նուրբ ճաշակը վիրաւորող բաներ կը տեսնէ (անգործածական լեզու, երկար պաշտամունքներ ու արարողութիւններ, և այլն), և կը կարծէ որ այդ իր տեսածներն են կրօնքը, կը քնանայ իր պարտականութիւններուն վրայ և կը թմրեցնէ հոգեւոր զգաւումները ինքնախաբոխեան:

Մէկը խնդիր ունի հոգեւոր պաշտօնեային հետ, կամ եկեղեցւոյ աշխարհական վարիչներուն հետ, քէն ըրած է եկեղեցիին, վերջապէս շատ պատրուակներ ունի իր հոգեւոր, կրօնական արժէքները չարժեքներու համար. այս ալ ինքնախաբոխն է:

Ուրիշ մը, և շատեր, այնպէս սովորած ու կարծած են որ քրիստոնեայ ըլլալու համար հերիք է եկեղեցիին մէջ երեւնալ պահ մը, այս կամ այն պաշտամունքի տակ, աղէկ գէշ կատարել իրեն պարտականութիւնները, և անկէ անդին այնչա ազատ են, հոգ չէ թէ կիրակիի հանգիստը չեն յարգեր, իրենց շուկայի գործերը վերապահելով այդ օրուան, չեն հաղորդուիր, չեն հետաքրքրուիր իրենց կրօնական կեանքին ուրիշ կողմերով, և չեն աղօթեր, և կը կարծեն որ աղէկ քրիստոնեաներ են, և այնպէս կը խտրեն իրենք զիրենք: Վասն զի չեն յիշեր կամ չեն գիտեր որ տարբեր բան է քրիստոնեայ ըլլալ, և տարբեր բան՝ քրիստոնեայ ըլլալ: Բոլոր «Տէր, Տէր» ըսողներ Քրիստոսին, անորը չեն. բայց անոնք որ «հակառակ չեն իրեն, ի՛ր կողմէն են»:

Կարելի է երկարել այս քննարկ մասնաւոր, բայց աւելորդ է ասիկա աւելին: Այսչափն ալ բաւական է հաստատելու թէ մենք չենք հասկնար Փրկչին կոչը. մենք չենք յարմարիր ու համակերպիր Աւետարանի սկզբունքներուն, այլ կ'ուզենք զանոնք յարմարցնել մեզի, մեր գիտութեան, մեր շահերուն, մեր պայմաններուն: Հոս պէտք է կենալ. վասնզի հոս է մեր հոգեւոր և կրօնական կեանքին վերքը:

Դէպի եկայք առ իս կոչին զիմելը աշխատութիւն մըն է: Խնամքով մարզանք

պէտք է այդ աշխատութեան զիմանալու և զայն արդիւնաւորելու համար: Խնամքով չէ՛ որ կու

զայ երկնից թաղաւորութիւնը: Կրնա՞ք բնորոշել, նետել ինքնախաբուծեան լուծը ձեր վրայէն, որ թեթեւաք և զուարթանաք:

Փրկիչը հրեական Տաճարին աւելորդ ծանրութիւններուն տակ ճնշուած ու այլապէս չհոգիները կ'ուզէր ազատել և առնել զանոնք սիրոյ թեթև լուծին տակ: Քրիստոնեայ աշուղդ և յարանուանութիւններուն առաւել նուազ զուանոր պատմութեանը՝ բաւական չեն անշուշտ սիրոյ լուծին ներքև խնայողա՞ծ բլլալու համար: Խնդիրը այն է որ ինչպիսի բան թօթափած ենք մեր ինքնախաբուծիւններէն:

Մենք պէտք է յարմարինք աւետարանական սկզբունքներու: և ո՛չ թէ յարմարընենք զանոնք մի ձգտումներուն և յաւակնութիւններուն:

Քրիստոնէութիւնը, բառինքան, շատ ազատամիտ է, և իր բարոյականը բոլորովին համապատասխան մեր հոգեկան և մտաւորական բնորոշականութիւններու զարգացման: Կրօնքի արտաքին ձևերուն և արտայայտութեան կերպերուն մէջ մարդիկ կրնան տարբերիլ և զանազանիլ, այս երանգները անխուսափելի են, իրեն հետեւա՞նք միջազայրի պայմաններուն, բայց սկզբունքը մէկ է և հաստատ ամէնուն համար և ամէն ժամանակի և զարու համար: Ինչպէս ինքն Քրիստոս մէկ է, Աստուծայի խօսքով, և նո՛յն՝ երէկ, այսօր և յաւիտեան:

Պէտք է բնորոշել որ քրիստոնեայ եկեղեցիներու և ժողովուրդներուն բոլոր սխալներուն և ձախողութեաններուն կեղծումն է չյարմարիլ Աւետարանին, այլ յարմարընել զայն իրենց գիտութեան, իրենց նշխարաւորութեան, իրենց շահերուն, մէկ խօսքով՝ իրենց ինքնախաբուծիւններուն:

Եկայք առ իս. պէտք է երթալ անոր, և երթալու համար ազատ և ճիշտ քայլերով, պէտք է թօթափել ծանր ծանր բեռները մեր յաւակնութիւններուն, մեր հաշիւներուն, մեր զիտութիւններուն, և

մեր տգիտութիւններուն, այսինքն բեռները մեր բոլոր ինքնախաբուծիւններուն:

Հոգիի և մտքի այս թեթեւացումները առակ և բնորոշակ պիտի բնեն մեզ չիտակ և շուտ վազելու դէպի փրկարար ԿԱՉԸ. և մօտենալով Փրկչին, մտերմանալով անոր ձայնին զօրութեան, անոր սիրոյն մագնիսականութեան, պիտի մաքրագործուին մեր հոգեկան տկարութիւնները, պիտի ապրինք Քրիստոսով, պիտի զգանք զայն ինչպէս զգաց Պօղոս և ապրեցաւ: Վասն զի այս է լուծ կրօնքը: Մենք անոր պաշտած ենք. անոր յարմարած ենք: Հոս ինքնախաբուծիւն չկայ այլեւս, կայ ինքնազոհացում: Հոգին հասած է իր հոգեւորական, իր կրօնական բարձրութեան: ԿԱՉԸ իրազօրեւած է:

Բ. Ե.

## ԲԵԹՍԱՄԻԻՍԻ ՍԱՅԼԸ

Ա.

Հին Կտակարանին մէջ պատկեր մը կայ, որ գրականութեան մէջ անմահացած է, իրբե խորհրդանկար իրենց տաճարակրած գաղափարին համար զոհարեւած կեանքներուն:

Կը պատմուի հոն (Ա. Թագ. 2. 41.) թէ Փղատացիները Ուխտին Տապանակը եօթը ամիսներ իրենց մօտ գերի պահելէ վերջ, հարկ դատելով հուսկ ուրեմն իր տէրերուն վերադարձնել զայն, երկու անդրանկածին երինջներէ քաշուած սալլի մը մէջ զրին ահաւոր սրբութիւնը, և ճամբայ հանեցին դէպի Յուդայի երկիրը:

Սահմանադրուիլու տառջին քաղաքին՝ Բեթսամիւսի մօտերը, երբ Իսրայէլացիները նշմարեցին զայն, բնդ առաջ վաղեցին ցընծալից, ու իրենց խանդավառութեան առաջին զօրը եղաւ իսկոյն խարոյկ մը կազմել սալլին փայտակոյտէն, ու անոր վրայ ողջակիզել երինջները: Կրողները զոհելով այսպէս կրուածին:

Տեսնելով վերաբերմունքը, զոր հայ քաղաքական կեանքի այս վերջին վերածնութեանն ասդին իրարու յաջորդող մեր երկու Հանրապետութիւնները, ձեւական քանի մը մանրամասնութեանց տարբերութեամբ մի-